

«ТУҢАЛААҢЫ ОНОРУОМ ЭТЭ...»

Нам селотугар И. Винокуров аатынан уулусса 71 №-гэр кэлэн ааны тонсуйбуппар сөнг соѳус куолас «киир» диэбитэ. Киирээти кытта куукуна. Оһох аттыгар пластилинтан онгоһуллубут киһи төбөтүн макета үрдүк соѳус түөрт атахха турар. Ону, кыбылла-кыбылла, орто улахан унуохтаах, нууччалыы үрдүк муруннаах, сүүһүн үрдүнэн кыра тараҕайдаах киһи эргийэ сылдьан кынастаһан тугу эрэ көннөрөр.

Агафонгелы дьонноро быһаччы «Агафон» диэн ааттыллара. Кинини 9 сааһын туолбутун кэnnэ улуус киинигэр Куонта Кириэскэ үөрэххэ биэрбиттэрэ. Бэһис кылааһы бүтэрбитин кэnnэ аҕаларын Дьокуускайга тыа хаһаайыстыбатын техниканан, саппаас чааһынан хааччыйар тэрилтэҕэ инструкторынан ылаллар. Онон Уйбаан икки уолун — Агафоны уонна Викторы — илдьэ куоракка көһөн киирэллэр. Агафон манна 8-с кылааһы бүтэрэн баран культурная-сырдатар училищеҕа үөрэххэ киирэр. Иккис сылыгар саха театрын художнига Георгий Михайлович Туралысов үчүгэйдик уруһуйдуур хас да оҕону талан декорация

онорор театральней студияҕа ылар. Олор истэригэр Агафон түбэхэр. Икки сыл үөрэнэн орто анал үөрэхтээх декоратор-художник буолан саха театрыгар, Ньурбаҕа үлэлиир. Манна сырыттаҕына 1942 сыл бэс ыйыгар 4 артыыска уонна Агафонтга эмиэ бэбиэскэ кэлэр...

1943 с. сайын 500 киһини кытта Агафон Москва куораты чөлүгэр түһэриигэ үлэлэхэр. Манна кыһын устата үлэлээбитин кэnnэ чаастарыгар төннөрөллөр. Кинилэр чаастара II Украинскай, онтон I Белорусскай фроннар састааптарыгар киирэн Гомель уонна Бобруйскай куораттары босхолоспута, Кенигсберы ылсыбыта. Агафон сэрии бүтүөр диэри инники кирбииттэн бааһырбыттары санчааска таһыыга сылдьыбыта. Ордук элбэх киһи өлүүлээх ынырыктаах кыргыһыыны кини Кенигсберы ылыыга көрбүтэ. Кинилэр чаастара өстөөхтөрү тоһуйан үрдүк тумулга турбут. Көрдөбүнэ — биһиги самолеттарбыт 10-20 буолан кэлэ-кэлэ бокуойа суох куораты буомбалаабыттар. Куорат хара буруонан бүрүллэн ыыс-быдаан буолбутун илэ хараҕынан көрбүтэ, ынырыктаах тыаһы-ууһу эт кулгааҕынан истибитэ. 51 Сэрии буола турар кэмигэр кыргыс хонуутугтан бааһырбыттарытаһы манан

дьыала буолбатах этэ. «Улаханник куттанар этибит, калин син үөрэммиппит», — диир Агафонгель. Кини мантан икки түгэни саныыр:

— Соҕуруудойду аттара бөдөн, күүсгээх уонна сылбырҕа баҕайылар — бэрт сэниэлээх эра киһи кыайа тутар. Биир сарсыарда икки өттүттэн ынырыктаах ыгыалаһы буолла. Мин тэлиэгэлээх аппынан киирэн 4 бэйэбит бааһырбыт саллааттарбыгын кытта биир немец бааһырбыт офицерын булан тийэн төннөн истэхпинэ немецтэр көрөн аҕыс уостаах минометтарынан ытыалаан тинийдилэр да тула өтгүм хара буруонан өрүкүччүэ түстэ. Атым буулдьалыы ыстанан кэбистэ. Балачча ойбохгоон иһэн эмискэ хорус гынна, өрө тура-тура мөбүстэ. Ойон түһээт көрбүтүм атым илин уҥа атабын бэрбээкэйинэн оскуолка быһа көтөн кэбиспит. Аппын сыгынньахтаан баран бэйэм соһон көрдүм да аҕыйахта сыҕарыйан көрө-көрө турунан кэбиһэр. Уступай плох да сытынан кэбистэ. Онтон быраҕан бараммын тийэн командирбар дакылааттаатым. Агын атынан баран тэлиэгэбитин көлүнэн анараа аппытын өлөрөн баран дьоммутун кытта холбуу тийэн аҕаллыбыт. Дьэ ити түгэннэ хайдах тыыннаах орппун, туох миигин араначчылаабытын баччаанҥа диэри өйдөөбөппүн. 1945 с. саас сэрии бүтэр. Кыайыы буолар. Ол эрэри биһигини хойукка диэри тарҕаппатахтара. Аны гуран күһүн демобилизацияланан төннөн истэхпитинэ Красноярскайга тохтотоннор кыһыны быһа мас бэлэмнээһинигэр үлэлэппиттэрэ. Онно миэхэ Аҕа дойду сэриитин II степеннээх уордьанынан наҕараадаламмытым туһунан дастабырыанньа тугтарбыттара, — диэн Агафон кэпсээнин түмүктүүр. Ол уордьанын киниэхэ 1946 с. санатыгар уобаластааҕы военкоматка тугтарбыттара. Маны таһынан А.И. Лукин сэриигэ сылдьан «За взятие Кенигсберга» диэн мэтээлинэн, Гомель уонна Бобруйсккай куораттары босхолоонунҥа Верховнай кылаабынай командующей махталларынан, бүтэһигэр «Германияны кыайыы иһин» мэтээлинэн наҕараадаламмытга.

Агафон Иванович Лукин сэрииттэн кэлэн баран ханна да үлэлээбитин иһин оҕо эрдэбиттэн сөбүлүүр уруһуйдуур идэтин умнубатаҕа. 1949 сыллаахха «20-летие» диэн спектакль декорациятын үчүгэйдик онорон бастакы махталын ылбыта. 1953 сыл тохсунньутугар «Ыстаал хайдах хатарыллыбытай», комсомол 40 сылыгар аналлаах «Суол төрдүгэр» диэн Илья Находкин суруйбут 3 оонньуулаах, 5 хартыыналаах пьесаларын декорацияларын онорон эмиэ биһирэммитэ.

Агафонгель Иванович скульптурнай искусствоҕа 1952 сыллаахтан холонон көрбүтэ. Ити сыл В.И. Ленин соратнига Серго Орджоникидзе скульптуратын онорон Покровскайга комиссияҕа туттарбыта. Бу олус табыллыбыт үлэ этэ. Ол иһин Саха АССР Верховнай Советын Президиумун бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыта.

Мантан кэлин А.И. Лукин композитор М.Н. Жирков, художник П.П. Романов, Верхоянскай куоратка профессиональней революционер, Ленинсоратнига И.В. Бабушкин пааматынньыктарын онорбута. Емельян Ярославскай аатынан Саха сиригэр кыраайы үөрэтэр музейга Агафон

Иванович «Монастыревка», «Романовка» событиеларын, Билиистээх сэриитин көрдөрөр макеттары уонна биир дойдулааҕа, билиилээх государственнай партийнай деятель М.К. Аммосов скульптуратын онортоон бэлэхтээбитэ республика элбэх көрөөччүлэрин биһирэбиллэрин ылбыта.

Агафонгель Иванович бэйэтин төрөөбүт оройуонун дьонугар, ордук кини эдэр көлүөнэтигэр сэбиэскэй былаас туругуларын туһугар гражданскай сэриигэ, Ада дойду Улуу сэриитигэр тыыннарын толук уурбут коммунистар, комсомолецтар уонна активистар сырдык кэриэстэрин үйэтитэр, билигин эдэр ыччаты төрөөбүт Ийэ дойдутун таптыырга, убаастыырга ыгырар ис хоһоонноох пааматынньыктары, бюстары, Бөтүнгэ, I Хомустаахха, Арбынтга, Аппааныга, Үөдэйгэ, Хамаҕаттаҕа, Түбэҕэ, II Хомустаахха уонна Нам селотугар художественнай, скульптурнай өттүнэн үрдүк таһымнаах пааматынньыктары онорторбута. Бу А.И. Лукин олохтоо 74 сылын чаҕылхай түмүгэ буолар. Ол эрэри кини билигин бу онорбуттарынан астыммат. «Арыычча киэн соҕус олохтор, үлэлиир усулуобуйалааҕым буоллар оройуонумар туһалааҕы туту эмэ өссө оноруом этэ», — диир. Кырдьык, Агафон билигин да сэбэрэтэ үчүгэй, усулуобуйа баар буоллаҕына үлэлиир кыахтаах.

Бу бэйэтэ туспа идэлээх, айылҕаттан талааннаах сэрии ветеранын олохторо усулуобуйата көрүллүн, оройуон салалтатын болҕомтотугар ылыллыан сөптөөх дии саныбын.

«Ленин суола», 1988 сыл, атпырдьах ыйын 20 к.